

PLANTENWERKGROEP

IVN-Oisterwijk --- NMC-Schijndel
Plant van de maand maart 2020

ivn natuur
educatie
Oisterwijk

Eenbes

Algemeen

Wetensch. naam	Paris quadrifolia L.
Uitspraak	Páris quadrifólia
Familie	Melanthiaceae/Eenbesfamilie
Geslacht	Paris/Eenbes
Soort	Eenbes
Hoogte	15 – 30 cm.
Plantvorm	Kruid
Plant	Eénhuizig
Wortels	Wortelstok
Stengel	Rechtopgaand
Bladstand	Kransstandig
Bladvorm	Eirond
Bladkleur	Groen
Bladrand	Gaaf
Bloeiperiode	April - mei – juni
Bloeiwijze	Alleenstaand
Bloemvorm	Regelmatig
Bloemkleur	Geelgroen
Bloemtype	Tweeslachtig
Kelkbladen	4
Kroonbladen	4
Meeldraden	8
Stijlen	4
Vruchtbeginsel	Bovenstandig
Vrucht	Doosvrucht(besachtig)
Leefvorm	Overblijvend
Groeiplaats	Loofbos

Inleiding

Het verlangen naar de lente neemt toe, dat verklaart dat de Eenbes al in mijn vizier komt. Zo'n zeldzame plant wil je elk jaar wel weer ontmoeten en met het verschuivende klimaat kunnen we niet vroeg genoeg beginnen met opletten te zijn in het oude loofbos.

Naamgeving

Paris. –De naam zou afkomstig kunnen zijn van Paris. (zie onder bij mythologie).

–De naam kan ook afkomstig zijn van het Latijnse *par*. Par→gelijk. De bladen staan in (twee) paren aan de steel en zijn nagenoeg gelijk aan elkaar.

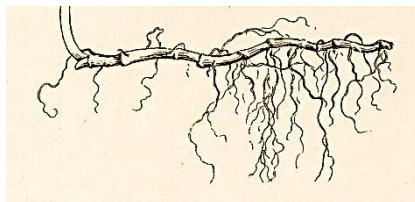
Quadrifolia. We zien dat het getal vier vertegenwoordigd is in de vier bladeren.

Eénbes. Waarom een andere Nederlandse naam als de plant maar één bes voortbrengt ?

In het Fries, Frans, Duits en Engels noemt men de plant achtereenvolgens: Flouwerblêd, Parissette à quatre feuilles, Vierblättrige Einbeere en Herb-Paris.

Foto 1. Eenbes

Afb. 2. Wortelstok

Foto 3. Blad bovenzijde

Foto 4. Blad onderzijde

Een oude naam voor de plant is Pestbes.

Plaatsing

Heukels plaatst de plant in de Eenbesfamilie, verder in het geslacht Paris en de soort Eenbes. Het is de enige plant die in geslacht genoemd wordt.

Kijken we in andere flora's, dan zien we bij Heimans e.a., De geïllustreerde Flora (Majorie Blamey e.a.) en Veldgids Nederlandse Flora (Eggelte) dat de Eenbes is ondergebracht in de Liefamilie

Beschrijving

Levensvorm. De Eenbes (foto 1) is een overblijvende plant en valt bij de indeling van Raunkiaer onder de Geofyten, dat betekent dat de plant de winterknoppen onder de grond heeft. Het kruidplantje zal tussen de 15 en 30 cm. hoog worden.

Wortels. De plant heeft een weinig vertakte wortelstok (afb.2).

Stengels. De onvertakte, rechtopgaande stengel is onbehaard (foto 1).

Bladeren. Aan de stengel zit één krans van meestal vier bladeren. Die zijn wat vorm betreft ovaal/eirond, vrijwel ongesteeld en lopen uit op een spits puntje. De bladrand is gaaf. De nervatuur laat zich omschrijven als: er zijn drie tot vijf parallelle hoofdnerfjes met vertakte tussennerfjes (netnerfjes). De kleur is dof-groen (foto 3 en 4).

Bloemen. Volg je de stengel, dan vind je de enige bloem van de plant aan/op de top. In geopende stand is die zo'n 5 cm groot. De bloem is met zijn acht bloembladen viertallig. De buitenste vier zijn groen en langwerpige (kelkbladen), de binnenste vier zijn groen/geel en priemvormig (kroonbladen). Verder zijn er acht puntige meeldraden en vier stijlen, die gekromd op het vruchtbeginsel staan (foto 5). Het omschrijven van de bloemkleur is nog niet zo eenvoudig. Oranjegele helmknoppen van de acht meeldraden en de groenige bloembladen duiden wellicht het meest naar een *groene bloem*.

Vruchten. De Eenbes is een voorbeeld van een bovenstaand vruchtbeginsel. Het vruchtbeginsel ontwikkelt zich tot een (donker)blauw/zwarte bes (foto 6), die in juli/augustus rijp is. De bes zal openspringen zodat de felrode, glanzende zaden tevoorschijn komen.

Verspreiding. De plant van de maand vormt maar één vierhokkige bes, met een aantal zaden om zich te verspreiden. De wortelstok helpt bij die verspreiding uiteraard ook mee.

Groeiplaats

Bekijken we de ecologische parameters (afb. 7*) dan zien we dat:

- .- de plant gedijt op beschaduwde, humusrijke plaatsen.
- .- de plant houdt van een redelijk voedselrijk substraat.
- .- het substraat redelijk basisch is, in de variatie van 5,8 tot 6,8.
- .- de vochtigheidsgraad op gemiddeld licht; niet uitgesproken nat of droog.

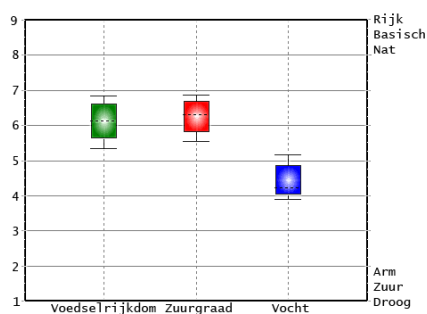
We zullen de plant tegen kunnen komen in kalkrijke loofbossen met beekje en/of bron bij de hand.

Foto 5. Bloem

Foto 6. Vrucht

Afb. 7*. Ecologische parameters

Foto 8. Bloemloze Eenbes

Organismen op de plant

De naar aasgeur riekende bloemen worden door vliegen bezocht en bestoven.

Gebruik – Folklore – Mythologie

Gebruik.

De hele plant is giftig met gebruik in de homeopathie tegen o.a. zenuwpijnen. De bes en wortelstok bevatten de meeste saponinen. Let op dat een kind de bes niet aanziet voor een bosbes!

Folklore.

De giftige bes werd vroeger megedragen als afweermiddel tegen de pest. (Pestbes.) De lange bloemdekbladen lijken op een spin in zijn web.

Mythologie.

Aanvullend op het stukje over de naamgeving kunnen we het volgende verhaal plaatsen: We zijn in Griekenland op het huwelijksfeest van Peleus die koning van Thessalië is en Thetis, zij is zeegodin. Alle godinnen zijn op het huwelijksfeest uitgenodigd behalve de twistgodin Eris. Eris komt toch en gooit een gouden appel tussen de verzamelde godinnen. Niet zomaar een appel, maar een twistappel met het opschrift 'Voor de schoonste'. Van alle godinnen zijn er drie het hoogst in aanzien en de twist over 'De schoonste' gaat tussen Aphrodite, Hera en Athena. Er moet een scheidsrechter aan te pas komen. Daarvoor zorgt Zeus door de Trojaanse koningszoon Paris aan te stellen. Paris is als scheidsrechter omkoopbaar, want hij gaat in op het voorstel van Aphrodite. Dat voorstel luidt: "Kies mij als 'Schoonste' en je zult mogen trouwen met de mooiste vrouw ter wereld. Dat is de Spartaanse koningin Helena". Paris ontvoert Helena naar Troje. Helena wordt aldus gescheiden van haar echtgenoot Menelaus, koning van Sparta. Maar dan wordt Menelaüs verwoestend kwaad en trekt ten strijde tegen Troje. De oorlog Sparta ↔ Troje begint en gaat tien jaar duren.

Terug naar de Eenbes:

- De Paris quadrifolia heeft vier gelijke bladeren. Er is een blad voor Paris, voor Aphrodite, voor Hera en voor Athena.
- Er is één blauw/zwarte bes. Dat is de twistappel van Eris.

Tot slot

-De Eenbes dient als schoolvoorbeeld van een viertallige plant. Bij de beschrijving hierboven komt dat regelmatig terug. In een "Eénbessenloofbos" is het een sport om de uitzonderingen te ontdekken. Niet alle stengels eindigen met een bloem(foto 8). Het aantal bladen in de krans kan naast vier ook drie(niet bloeiend), vijf of zes bevatten(foto 3 en 4). Kijken we toch nog een keer naar de Eenbes, dan zullen we de stengel tot aan de bladrand stengel noemen en het deel naar de bloem heet dan bloemsteel.

-Heb je het geluk in Zuid Limburg(tot Echt) of in het Dommeldal(van Valkenswaard tot Schijndel) te wonen, dan ben je in het gebied van de zeldzame Eenbes. Elders komt de plant sporadisch voor.

Tekst : Gerard te Dorsthorst

Afb. foto's: GtD(1,3,4); Friedrich Oltmans(2); Saxifraga(5,6,8);
Flora van Nederland-Wilde planten en hun omgeving online(7)

1. Eenbes	Zundert	24 mei 2019
2. Wortelstok	Pflanzenleben des Schwarzwaldes - 1927	
3. Blad bovenzijde	Zundert	24 mei 2019
4. Blad onderzijde	Zundert	24 mei 2019
5. Bloem	Saxifraga - Willem van Kruijsbergen	
6. Vrucht	Saxifraga - Jan van der Straaten	
7. Ecologische parameters*	Flora van Nederland-Wilde planten en hun omgeving on line	
8. Bloemloze Eenbes	Saxifraga - Marijke Verhagen	

*<https://www.floravannederland.nl/planten/eenbes/>